

skrivning og litteraturen om den, hvortil kommer kendskab til og interesse for den nyere mentalitetshistoriske litteratur og dens problemstillinger. Også det sidste bidrager til at dreje bogen fra det, jeg har kaldt et rent litteraturhistorisk til et mere historisk perspektiv.

Fra et dansk synspunkt er det mest interessante ved bogen nok, om der kan hentes inspiration til at få mere historisk relevant viden ud af vores store højmiddelalderlige krønike, Saxos. Det afhænger i høj grad af i hvor høj grad Saxo skal rubriceres i den centraleuropæiske tradition for idealistisk/realistisk historieskrivning, der søger en højere mening bag begivenhedernes kaotiske overflade. Selvom Saxo er betydeligt mere præget af slikt end den jordnære og særdeles opportunistiske politiker Snorre Sturlason, er det min fornemmelse, at der vil kunne hentes en hel del inspiration til i endnu højere grad at hente Saxo tilbage til historien, end det er sket herhjemme og andre steder i de senere år. Og så kunne man i øvrigt passende som Sverre Bagge skrive på engelsk og dermed samtidig introducere et udenlandsk publikum til et hovedværk i middelalderlig europæisk historieskrivning.

Den, der skriver disse linier, har som barn fældet tårer over Snorres beskrivelse af Olav Trygvassons skæbne i slaget ved Svold og senere lavet platte vittigheder om heimskringler. En sådan baggrund skærper forventningerne til en bog som denne. Den har dog ikke givet anmelderen anledning til hverken tårer eller latter. Visse dele er tung læsning, især det første kapitels minutøse argumentation for Snorres selvstændige måde at disponere stoffet på, herunder konstruktionen af en bevidst kronologi i Olav den Helliges historie er svær at komme igennem. Pointen: at Snorre forholder sig bevidst til sit stof og ikke bare formidler tradition, kunne givetvis have været demonstreret mindre omstændeligt. Noterne er trykt efter teksten. En praksis, som slår læsningen totalt i stykker, hvis man vil have de meget indholdsrige noter med. Det er besynderligt, at et forlag i vore EDB-tider kan insistere på en så uhensigtsmæssig måde at gøre det på.

Jeg håber at have givet indtryk af, at bogen på et mere intellektuelt plan for det meste er spændende og inspirerende læsning.

Anders Bøgh

NYERE TID

Latin og nationalsprog i Norden efter reformationen. Redaktion: Marianne Alenius, Birger Bergh, Ivan Bose-rup, Karsten Friis-Jensen, Minna Skafte Jensen. (Museum Tusculanums Forlag, 1991). 328 s., 275 kr.

Jens Andersen Sinning: *Tale om nødvendigheden af filosofiske studier for den teologiske student 1545.* (Det danske Sprog- og Litteratursel-

skab/Museum Tusculanums Forlag, 1991). 127 s., 195 kr.

De to publikationer, der skal anmeldes her, har begge deres udspring i kongresser arrangeret af det meget aktive miljø for forskning i nylatin i København. *Latin og nationalsprog i Norden efter reformationen* indeholder foredragene fra en konference, som Forum for Renæssancestudier ved Københavns

Universitet i 1987 afholdt på Biskops Arnö ved Stockholm. Jens Andersen Sinnings tale er et Vedeltryk fra 1591, der blev genudgivet i faksimile i anledning af den kongres, som »The International Association for Neo-Latin Studies« holdt i København i 1991. Foruden den latinske tekst indeholder udgaven en dansk og en engelsk oversættelse, en række noter samt en efterskrift om Sinning og hans tale af F. J. Billeskov Jansen.

Ved siden af den berømte »Hundredvisebog« kendes syv andre bøger fra Anders Sørensen Vedels bogtrykkeri på Liljebjerget i Ribe. En af dem er en noget forsinket udgivelse af en tale, som den teologiske professor Jens Andersen Sinning havde holdt i 1545. Det vides ikke, ved hvilken lejlighed talen blev holdt, men da Sinning var rektor for universitetet i det pågældende år, er hans tale måske identisk med den rektorale velkomst til de nye studenter. De skulle som bekendt læse teologi og blive præster, og emnet for talen er da også netop værdien for den teologiske student af de indledende humanistiske fag, som studenterne først skulle i gang med, de syv *artes liberales*. I Sinnings version – som for *quadriviums* vedkommende adskiller sig noget fra den middelalderlige – er der tale om grammatik, dialektik og retorik samt fysiologi, fysik, astronomi og etik. For hvert enkelt fag argumenterer Sinning for relevansen i en teologisk sammenhæng. Men dertil kommer den pointe, at talen i sig selv, opbygget som den er i overensstemmelse med den klassiske retorikskema, illustrerer værdien af den humanistiske disciplin, der ofte betragtedes som den vigtigste.

I det ydre fremtræder genudgivelsen af Sinnings tale som et fornemt stykke boghåndværk, men rent indholdsmæssigt må den nok karakteriseres som lidt af en kuriositet. Lige omvendt forholder

det sig med *Latin og nationalsprog i Norden efter reformationen*. Den er rent typografisk en ret udmærkede publikation, men dens indhold påkalder sig betydelig interesse som den første samlede indsats i udforskningen af et tema, der ellers stort set har været ignoreret.

Ved første øjekast giver *Latin og nationalsprog i Norden efter reformationen* indtryk af at være en af den slags antologier, om hvilke man lidt onskabsfuldt siger, at det, der binder bidragene sammen, er limer i ryggen. De 29 artikler spænder vidt, ikke blot kronologisk og geografisk, men også emnemæssigt. Hovedstammen er den række artikler om værker af forskellige nordiske digtere og lærde fra renæssancen i det 16. og 17. århundrede, som udgør de første to tredjedele af bogen. Men derefter bliver det til en emmelig spredt fægtning, hvor vi – for bare at nævne nogle enkelte eksempler – bevæger os fra terminologien i dissertationerne ved Åbo akademi over dansk-latinske parlører til indskrifterne på den protestantiske kirkegård i Rom.

I forordet, som er den eneste redaktionelle introduktion til bogen, erklærer redaktørerne, at »Bogen bindes sammen af det overordnede tema: forholdet mellem latin og nationalsprog«. Mere præcist ville det nok være at sige (og det gør forordet da også), at temaet er, hvad latinen er blevet brugt til i de nordiske lande mellem ca. 1500 og ca. 1800. Forordet understreger samtidig, at artiklerne ikke giver nogen systematisk oversigt over dette tema, men at de afspejler, »hvilke emner der for øjeblikket arbejdes med inden for udforskningen af nordisk nylatin« (s. 7).

Allerede et første blik over de nylatinske forskeres emnevilk afslører, at vi befinder os inden for en humanistisk fagtradition med udgangspunkt i den klassiske filologi. Der er en særlig forkærlighed for den *verdslige* brug af la-

tinen: for latinen som medium i den nationale selvhævdelse, for anvendelsen af latin i adelens »repræsentative offentlighed«, for digternes og de lærdes brug af latin i kunstnerisk og videnskabeligt øjemed. Og der er en tilsvarende mangel på interesse for brugen af latin i teologiske sammenhænge. Der er ingen selvstændige behandlinger af Peder Palladius, af Niels Hemmingsen, af Jesper Brochmand, af Hans Poulsen Resen eller af andre datidige teologer med en stor og betydningsfuld produktion på latin. Det er afgjort en af de største svagheder ved bogen som sådan.

Også problemstillinger og tilgangsvinkler præges af, at hovedparten af bidragyderne er filologer og litteraturforskere. De fleste af artiklerne tager udgangspunkt i enten en tekst, et forfatterskab eller en genre. I den forbindelse kan der så gøres mere eller mindre ud af den historiske kontekst, men der er meget få af bidragyderne, der direkte tager afsæt i en historisk problemstilling. Og der er ingen, der har sat sig for at undersøge så fundamentale spørgsmål som undervisningen i latin, udbredelsen af latinkundskaber eller den mere dagligdags anvendelse af sproget i de lærdes verden, som Sinnings tale er et eksempel på.

I denne anmeldelse vil jeg lade de mange litteraturhistoriske bidrag ligge og især koncentrere mig om de lærdomshistoriske. Latinen gav datidens lærde et sprog, hvormed de kunne formidle viden til et internationalt publikum, og dermed kom den til at spille en betydelig rolle for adskillige af de videnskaber, hvis grundlag etableredes i 1500- og 1600-tallet. Jakob Benediktsson viser f.eks. i sin artikel om den islandske humanist Arngrímur Jónsson, at det var dennes indsamling og påfølgende publicering på latin af stof fra de oldislandske kilder, der blev spiren til

udenlandske forskeres interesse for Island. Fra Arngrímur Jónssons pionerindsats omkring 1600 kan der derfor trækkes en direkte linie til den store indsamling af islandske håndskrifter i Danmark og Sverige og derfra videre til hele den moderne internationale forskning i den oldislandske kultur.

Efterhånden som man læser sig igennem bogens mange artikler om forskellige aspekter af renæssancen i Norden, begynder der så småt at tegne sig et mønster, og nogle af de ved første øjekast noget spredte brikker lader sig samle til et billede. Man bliver klar over, at latinen ikke kun var et medium for lærd informationsformidling om nordisk kultur, men tillige gav et begrebsapparat til at beskrive denne kultur med. Med eksemplarisk tydelighed ses det hos de nordiske grammatikpionerer i anden halvdel af 1600-tallet, som Lars Wollin skriver om. De første nordiske grammatikere beskrev ikke blot deres respektive nationalsprog på latin, de havde også den latinske grammatik som model eller »ideatype«.

Men også i videre forstand leverede hele den klassiske kultur, som latinen var en integreret del af, et forståelsesapparat, som renæssancens lærde benyttede til at forstå deres egen kultur og historie med. Ganske tankevækkende – og skarpt set – gør Flemming Lundgreen-Nielsen opmærksom på, hvorledes den nordiske oldtid, da den omsider blev opdaget af nationalromantikken i begyndelsen af 1800-tallet, fik »et umiskendeligt antikt udseende«, når den skulle visualiseres i f.eks. malerier eller teaterdekorationer (s. 83). Baggrunden er naturligvis, at man i århundreder havde haft et mere fortroligt forhold til den klassiske oldtid, end man havde til vores egen hedenske fortid.

Et spændende aspekt i denne sammenhæng er, at dette klassiske forståel-

sesapparat i flere tilfælde ses at have skærpet sansen for den nationale kulturs egenart. Især synes »kultursammenstødet« at have slået frugtbare gnister hos islænderne. Gunnar Hardarson viser f.eks., at den lærde biskop Brynjólfur Sveinsson i det 17. århundrede havde ganske avancerede synspunkter på kultur og kulturformidling, ifølge Hardarson netop fordi han konfronterede de to kulturer, der udgjorde hans baggrund: »Hele Brynjólfurs uddannelse er baseret på den latinske, lærde verden. Men det var netop i kraft af denne uddannelse at Brynjólfur blev i stand til at forstå den anden kulturverden han også tilhørte, den islandske. Men dette medførte at han blev klar over den vældige kløft der adskilte, ikke bare hans lærde danske venner, men også hans samtidige islændinge fra den oldislandske kulturverden. Det var således en dobbelt fordring han måtte imødekomme: på den ene side mellem den latinske og den nordiske kultur, på den anden side mellem den oldislandske og den samtidige verden« (s. 141). Biskoppen så således et dobbelt formidlingsbehov, og derfor udkastede han store planer om at udgive den islandske oldtidslitteratur i tosprogede udgaver, på både islandsk og latin.

Som Erik Petersen gør opmærksom på i antologiens afsluttende artikel om »de lærdes latin«, har man i dansk forskning været tilbøjelig til at ignorere, at latinen faktisk spillede en betydelig rolle i dansk kultur, ikke blot i middelalderen, men også gennem en god del af den nyere tid. Med en række eksempler fra danske lærdes udgivelseshistorie viser han, at man ofte har behandlet den latinske del af et dobbelt-sproget forfatterskab meget stedmoderligt. Det antydes, at Grundtvig og grundtvigianerne bærer en betydelig del af ansvaret herfor, og det er der

utvivlsomt en hel del rigtigt i. Blot skal man huske på, at grundtvigianismen i denne henseende kun er den særlige danske udgave af en almeneuropæisk nationalromantik, som i det 19. århundrede førte til nedvurdering af den latinske kultur på bekostning af den nationale også i mange andre lande end Danmark.

Uanset hvor ansvarlige nu skal placeres, så er det denne bogs store fortjeneste, at den gør en indsats for at råde bod på den negligering, som nylatinen faktisk har været udsat for i dansk forskning, og at den gør det på en måde, der åbner for nye perspektiver og videre forskning. *Latin og nationalsprog i Norden efter reformationen* er en slags situationsrapport fra det nylatinske forskningsfelt, og det skal ikke nægtes, at adskillige artikler bærer et noget ufærdigt præg, ligesom bogen som helhed mangler både en indledning og en konklusion. Ligeledes har den klassisk-filologiske fagtradition, som kommer til orde i bogen, medført en række begrænsninger i tilgangsvinkler og emnevalg, som en historiker nå finde beklagelige. På den anden side er der ingenlunde tale om, at latinens funktion i Norden efter middelalderen behandles som et rent sprogligt problem. Tværtimod drejer bogen sig i nok så høj grad om det, der så at sige fulgte med det latinske sprog: hele den klassiske litteratur, filosofi, mytologi, historie osv. Derved bliver den til mere end en bog om forholdet mellem latin og nationalsprog i Norden, den bliver i realiteten et bidrag til belysning af den klassiske arvs betydning i nordisk kultur. Og sådanne er der som bekendt god brug for i en tid, der for alvor har sat forholdet mellem det fælleseuropæiske og det nationale på den humanistiske forsknings dagsorden.

Per Ingesman